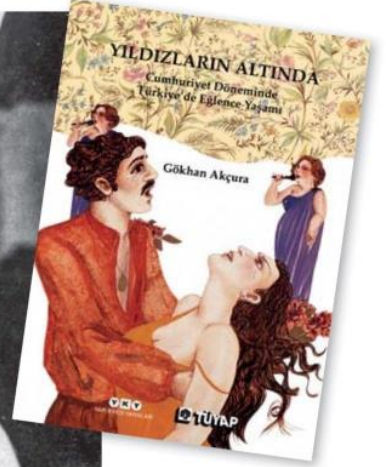

O zaman eğlence başlasın

Hafta sonu tatilinde
Büyüka'da denizin tadını
çıkararak İstanbullular.

"Yıldızların
Altında -
Cumhuriyet
Döneminde
Türkiye'de Eğlence
Yaşamı"
Gökhan Akçura
Araştırma
Yapı Kredi
Yayımları
Fiyatı: 336 TL

ÜMRAN AVCI

avci.umran@gmail.com

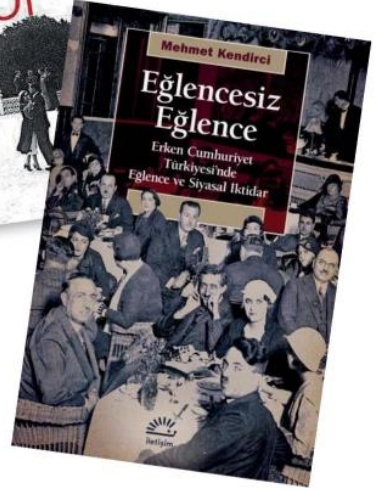
*Balolar, sirkler, striptizler... Taş plaklar, salaş meyhaneler...
Yıllar geçti, rejim değişti, siyasi iktidarların biri gitti diğeri geldi.
Ama Osmanlı'dan Cumhuriyet'e bu topraklarda eğlence hiç bitmedi.
Biz de yakın dönemde odağına eğlenceyi alan kitaplardan yola çıkarak
nasıl eğlendiğimizi anımsamaya çalıştık.*

Koronavirüs pandemisi, sahne yasakları, depremler, seller, ekonomik sıkıntı derken değil eğlenmek gülmeyi bile unuttuk. Ama bizler böyle karamsar ve asık yüzlü değildik. Akdenizlilik ruhumuz yok mu, ezelden beri milletçe eğlenmekten hiç vazgeçmedik. Hele uyumayan kent İstanbul... İşgal yıllarında da mütareke dönemlerinde de eğlence devam etti. Ancak siyasi ve kültürel etkilerle eğlence hayatımız zaman içinde kabuk değiştirdi... Örnek mi; 6-7 Eylül olayları İstanbul'un tüm dengesini bozdu. Bu tarihten sonra ortak yaşam geleneği darbe aldı. Bizi biz yapan azınlıklar bu toprakları terk etti. Eğlence hayatımızın tadı kaçtı. Bir Sulukulemiz vardı misal. O da artık hafızamız-

daki güzel anılar çekmecesinde yerini aldı. İnsan unutmaya yazgılıdır. Ya unuttur ya da yanlış anımsar. Ama edebiyat ve yazı hatırlatır. Son birkaç ayda farklı araştırmacı-yazarların Osmanlı'dan günümüze eğlence hayatımızı mercek altına alan çalışmaları yayımlandı. Bu özenli çalışmalar geçmişte nasıl eğlendiğimizi bize bir kez daha anımsattı.. Özlem Kumrular; "İstanbul Eğleniyor/İstanbul'un Eğlence Atlası'nın (İBB Yayınları) birinci cildiyle okurları, 1870-1955 yıllarındaki eğlenceye götürdü. Araştırmacı, yazar Gökhan Akçura, "Yıldızların Altında: Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Eğlence Yaşamı"nı (YKY Yayınları) anlattı. Mehmet Kendirci ise "Eğlencesiz Eğlence'de (İletişim Ya-

*İstanbul'un
şışaalı eğlence
hayatını anlatan
kitaplar.*

ynları) erken Cumhuriyet döneminin eğlence politikasına odaklandı. Bu yazı da bu üç çalışmanın ışığında hazırlandı. Hadi o zaman bu eğlenceyi kimse kaçırmayın!

Rakipsiz Beyoğlu

Özlem Kumrular'ın çalışmasıyla dönemin panoramasına göz atalım... Levantenler için La Grande Rue, Rumlar için Düz Yol, Türkler için Cadde-i Kebir ve 1927'deki ismiyle İstiklal Caddesi... Yani İstanbul'un eğlence dünyasına açılan kapısı. Erkeklerin kravatsız, kadınların şapkasız girmedikleri Beyoğlu bitmek tükenmek bilmeyen eğlence çeşitleriyle her devirde rakipsiz olmuştur. La Grande Rue şehre gelen yeniliklerin ilk durağıdır. Yeni tatlar, yeni kitaplar, yeni şapkalar, yeni operalar, yeni oyuncaklar. Şehrin Avrupa'ya bakan yüzü... Her zaman ışı ışıl, capcanlı. Hele 19. YY'ın ikinci yarısına geldiğinde kahvelerin sayıca artmasıyla gündüz keyifleri de çoğalır. Müzikholler ve kafeşantlar o tarihlerden itibaren açılmaya başlar. Halepli bir Hıristiyan'ın kurduğu Naum Tiyatrosu bölgeye yeni bir soluk getirir. 19 YY'ın ilk yarısı bitmeden İstanbul'a gelen Nerval, bölgedeki kahvelerin Avrupa'daki şık kafelere benzediğini yazar. Buralar dondurma, limonata ve sütlü kahve servisi yapılan, leyleklerin masadan masaya dolaşarak şeker ve bisküvi gagaladıkları yerlerdir. Pera'daki kahveler gece meyhane ya da çalgılı gazinolarla dönüşür. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Beş Şehir"deki anlatımıyla; "Beyoğlu'ndaki gece hayatı, Abdülmecid devrinde bir - iki ürkek hareket ve teşebbüsle başlar ve yavaş yavaş tiyatrodan kafeşantana, otele ve Avrupalı lokantaya, birahanelere doğru genişler."

İstanbul ölüm dansında

Ernest Hemingway "İşgal İstanbul'u ve İki Dünya Savaşından Mektupları"nda şöyle anlatıyor: "Tiyatrolar saat onda açılıyor. Gece kulüpleri ikide, tabii gözde olan kulüpler. Adı kötüye çıkmış gece kulüpleri ise sabaha karşı dörtte kapıla-

*Bebek
Gazinosu'nda
verilen bir
davet.*

rını açıyor. Bütün gece boyunca köftecilerle haşlama patates satanlar kaldırımları kaplıyor. Kömür yaktıkları ocaklarında sabaha kadar müşteri bekleyen faytonculara yiyecek hazırlıyorlar. Her türlü çalgınlığa, kumara, dansa, gece kulüplerine paydos demek için kararlı Mustafa Kemal şehre girinceye kadar İstanbul bir çeşit ölüm dansına dalmış."

Tanpınar'ın gözünden Sirkeci

Çığırından çıkmış hâlde eğlenen bütün bu şehir insanları Türklerin kaldıramadığı bir ortam yaratır. Aydınlar da herkes gibi kızgın ve üzgün bir şekilde olanları izlerken eğlenceyle ıstırabın çatıştığı bu ortamı yazmak için kalem oynatır. Ahmet Hamdi Tanpınar bu tabloya mütareke dönemi ve işgal yılları Sirkeci'sinden görüntüler ekler: "Her taraftan gramofon, Rumca şarkı, balalayka ve saz sesleri geliyordu. Adım başında önümde bir kapı açılıyor, insan sesi, alkol kokusu, duman ve musiki karışık aydınlığını sokağa kusuyordu."

Şehrin yeni misafiri caz

Çarlık Rusyası'nın yıkılmasıyla ülkesini terk etmek zorunda kalan Beyaz Rusların İstanbul'a gelmesiyle Osmanlı başkenti

son yıllarında eğlence dünyasında en şaşaalı dönemine ulaşacaktır. Şehrin bir başka asri misafiri de cazdır. İstanbul'un caz ile ilişkisi 1930'lu yıllar boyunca inişli çıkışlı bir seyir izler. Moda Deniz Kulübü, Caddebostan Plaj Gazinosu, Büyükkada Anadolu Kulübü gibi önde gelen mekânlarda caz icra edilir.

**Taksim
Belediye
Gazinosu'na
gece
eğlencesine
gelenler.**

Yeni nüfus eğlence alışkanlıklarını değiştirir

Ve yıllar geçer. Acısı unutulamayan 6-7 Eylül olayları cereyan eder. Ardında travmatik izler bırakan bu olaylar İstanbul'un eğlence hayatında bir dönemin sonunu getirir. Göç başlar, Rumlar Türkiye'yi terk eder. Eğlence dünyası canlılığını, renklerini ve ışıltısını kaybeder. Şehre akan yeni nüfusla birlikte eğlence alışkanlıkları da değişir. Piknik alanlarına, deniz kenarlarına ve tatlı su membalarına gitme geleneği iyice yayılır.

Ulusal bir görev olarak balo düzenleme

Gökhan Akçura'nın çalışmasına göre; Cumhuriyet'in ilk icraatlerinden biri, balo düzenlemeyi ulusal bir görev olarak gündemin başına almasıdır. Ankara'daki ilk 29 Ekim Balosu Türk Ocağı'nda verilir. Ama Ankara'nın ilk önemli balosu Gazi Mustafa Kemal'in (O zamanlar Atatürk soyadı ortada yoktur.) Orman Çiftliği'nin istasyon binasının açılışı şerefine verdiği balodur. Baloda hepi topu üç kadın vardır: Yakup Kadri'nin, Falih Rıfkı'nın ve Ruşen Eşref'in eşleri. Cumhuriyet hükümeti, Türk milletini daha hızlı Avrupalı yapmak gayretiyle baloları tüm yurda yaymaya çalışır.

Ankara kendi eğlence yaşamını kurar

Ve Ankara'da 1925'te Atatürk Orman Çiftliği kurulur. AOÇ'de Karadeniz ve Marmara havuzlarının yanı sıra zaman içinde Marmara ve Gazi Köşkları, istasyon, postane, Türk Hamamı, 10. Yıl Okulu, bira fabrikası, parklar, hayvanat bahçesi, restoranlar da açılır. Hafta sonları kentlilerle dolup taşan Marmara Kıyısı Havuzu kıyısında klasik Türk müziği ve Batı müziği toplulukları konserler verir. Ankara, İstanbul'a inat kendi eğlence yaşamını kurmakta kararlıdır.

İlk sesli film İstanbul'da gösterilir

Cumhuriyet'in ilk 10 yılında eğlence yaşamının en güçlü unsurlarından olan sinema, elbette ki 'sessiz'dir. Sesli sinema sonradan gelir. İlk sesli film İstanbul'da gösterilir. Sessiz sinema yıllarında giderek öne çıkan bir eğlence türü de operetlerdir. Operet şarkılarının yanı sıra Cumhuriyet'in ilk yıllarını tangolar süsler. İstanbul'a gerçek anlamda tangoyu getiren kişi ise Arjantinli müzisyen Eduardo di Bianco'dur. .

Her tarafından gramofon, Rumca şarkı, balalayka ve saz sesleri gelen İstanbul sokakları.

Kağıthane'deki mesire yerinde çalgıcılar.

Kentin çehresi değişiyor

'50'li yılların eğlence yaşamında birçok mekân, Lütfi Kırdar'ın belediye başkanlığı yaptığı 1938-49 yıllarında inşa edilmiştir. Açık Hava Tiyatrosu, Stadyum, Radyo Evi, Spor ve Sergi Sarayı, Taksim Gazinosu bunların en önemlileridir.

Bunlar da eğlencenin kanunları

Mehmet Kendirci'nin kitabına göre Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemlerine egemen modernleşme ve batılılaşma güdülerini doğrultusunda kültürel uzam, siyasal iktidarın özel ilgisine mazhurdur. Tiyatro, opera/operet, -sonraki yıllarda sinema gibi- 'çağdaş' sahne sanatları, klasik müzik ve bando gibi müzikal alanlardaki yenilikler, futbol gibi sporlar ve aynı zamanda gölge oyunları veya güreş gibi geleneksel eğlence biçimleri siyasal iktidarın ilgi gösterdiği alanlardır. Bu dönemde eğlenceyi düzenleme amacıyla bir dizi kanun çıkarılır. Düzenlemelerin özü itibarıyla işaret ettiği, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde, 'mutlu Cumhuriyet yurttaşlarının', müreffeh ve çağdaş bir Türkiye inşasında ezel-ebed hedef olduğudur. **MS**